

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

DIBATSELA 2024

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a tlhahlo ya go swaya ke 10.

KAROLO YA A: DITAODIŠO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Se sephiri, ke ya le sona lebitleng. **(Ke taodišokanegelo).**

Tihalošo ya taodišokanegelo.

Taodišokanegelo e laodiša tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Tiragalo yeo a e dirilego a sa dume ge motho yo mongwe a ka e tseba.
- Ditaba tša go šiiša tšeo di amago lapa la gabo a sa dume ge batho ba bangwe ba ka di tseba.
- Ka tsela yeo batho ba ka mo lebelelago ka gona morago ga go tseba ka sephiri.

[40]

1.2 Bana ba selehono. **(Ke taodišotlhaloši)**

Tihalošo ya taodišotlhaloši.

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Bophelo le meragelo ya selehono go swana le:
  - Meaparo yeo e sego ya maleba ya bafsa.
  - Tšhomišompe ya diokobatši.
  - Lenyatšo leo ba nago le lona go batho ba bagolo.

[40]

1.3 Dipapadi di hlohleletša kgwerano ya dinaga tša lefase. **(Ke taodišokanegelo).**

Tihalošo ya taodišokanegelo.

Taodišokanegelo e laodiša tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Batho ba dinaga di šele ba kgona go etelana ntle le ditšhitišo.
- Kgwerano ya batho ba merafe e a gola.
- Batho ba ithuta polelo, meaparo le dijo tša dinaga tše dingwe.

[40]

1.4 Dithutotlaleletšo go barutwana. (Ke tadišotlhaloši).**Tlhalošo ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Dithuto tše barutwana ba di hwetšago ka morago ga nako ya bona ya dithuto.
- Dithuto tše di kgontšha barutwana go kaonafatša dipelo tša bona.
- Di thuša barutwana go ba le kwešišo ya go tsenelela ge ba rutwa ke morutiši yo mongwe yo mofsa.

[40]**1.5 Ye tsela e go iša leswiswing. (Ke taodišotlhaloši).****Tlhalošo ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Motho wa go se theeletše ge a eletšwa.
- Ditiro tše mpe tše di dirwago.
- Kotsi yeo a ka ikhwetšago a le ka gare ga yona.

[40]**1.6. Seswantšho (Ke taodišotlhaloši/taodišokanegelo).****Tlhalošo ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Tlhalošo ya taodišokanegelo.

Taodišokanegelo e laodiša tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Bophelo bja go iketla bja majabajaba.
- Tlhompho yeo o e hwetšago ge o na le tšhelete.
- Maemo a motho wa go ba le tšhelete, bosenyi le lenyatšo.

[40]

1.7 Seswantšho (Ke taodišotlhaloši/taodišokanegelo).**Tlhalošo ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Tlhalošo ya taodišokanegelo.

Taodišokanegelo e laodiša tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Bana ba hloka go godišwa ke batswadi ka bobedi.
- Lethabo leo bana ba le bontšhago ge ba na le batswadi ka moka.
- Go tia ga lerato la lapa.

[40]**1.8 Seswantšho (Ke taodišotlhaloši/taodišokanegelo).****Tlhalošo ya taodišotlhaloši.**

Ka taodišotlhaloši, mongwadi o hlaloša selo se sengwe gore mmadi a kgone go itemogela sona. Motho goba selo se sengwe a/se ka hlalošwa.

Tlhalošo ya taodišokanegelo.

Taodišokanegelo e laodiša tiragalo ye e fetilego. E ka ngwalwa go tšwa lehlakoreng le lengwe le le lengwe.

Molekwa a ka tšweletša dikgopolo tše di latelago:

- Dikgobalo tše di ka tlišwago ke go longwa ke dimpša.
- Boitemogelo bja tshwaro ya dimpša.
- Dinyakwa tša go swana le tulo, dijo le tshwaro ya tšona.

[40]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO TŠE DITELELE

POTŠIŠO YA 2

2.1 LENGWALO LA SEGWERA

Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa lengwalo le:

- Lengwalo le swanetše go laetša gore mongwadi o tsebana bjang le moamogedi.
- Diteng tša lengwalo di swanetše di tšweletše maikemišetšo a go keteka moletlwana wa '*pens down*'.
- Retšistara, polelo le segalo e be tša go fa maele.
- Lengwalo le laetše tše di latelago:
  - Sebopego le botelele tša maleba
  - Aterese ya mongwadi/moromedi
  - Madume/Matseno
- Mafetšo a maleba bjalo ka 'Wa gago'/Ke nna ... /Mogwera'go ... le leina
- Go se ngwalwe sefane.

[20]

2.2 LENGWALO LA SEMMUŠO

Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa lengwalo le:

- Retšistara, polelo le segalo e be tša semmušo.
- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Aterese ya mongwadi le moamogedi di tšwelele.
- Madume/Matseno
- Hlogo ya taba
- Diteng tša lengwalo e be tša go gomiša pasari.
- Mafetšo a maleba bjalo ka: Ke nna ... /Wa lena ...
- Maina le sefane
- Mosaeno

[20]

2.3 DITSHWAYATSHWAYO

Ditshwayatshwayo di swanetše go laetša tše di latelago:

- Maitemogelo a mongwadi
- Ngwala ka motho wa pele.
- Ngwala ka lebaka la bjale.
- Tirišo ya mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopolo.
- Go tšweletšwe dintlhakgolo ka boripana.
- Mmegi a se ke a anega ditaba ka moka, a šiele mmegelwa go ikgopolela le go ikagela seswantšhokgopolo seo se tlogo mo šušumetša go tšea kgato.
- Retšistara le polelo e be tša tlhompho.

[20]

2.4 POLELO

Dintlha tšeo di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa polelo:

- Matseno mmele le mafelelo/thumo
- Matseno e be ao a gogago šedi ya batheeletši.
- Diteng di be mabapi le pulo ya lefelo la go ithabiša.
- Go šomišwe mafoko a makopana a dikgopolo tše bonolo.
- Retšistara le polelo e be tša go hlompha.

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 20

KAROLO YA C: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO TŠE DIKOPANA

POTŠIŠO YA 3

3.1 MAPHEPHETSEBIŠI

Go be le tše di latelago:

- Le be ka lepokisaneng.
- Leina la kgwebo
- Lefelo
- Direkišwa
- Retšistara le polelo e be tša maleba.
- Fonte e be ya maleba.

[20]

3.2 MOLAETŠA WO MOKOPANA (*FACEBOOK*)

O laetše tše di latelago:

- Tšatšikgwedi
- Ngwaga
- Lefelo
- Nako
- Lenaneo la ditiragalo tša letšatši.
Mohlala:
  - Boingwadišo
  - Nako ya difihlolo
  - Nako ya letena
- Ngwala ka motho wa pele.
- Polelo e be ya maleba.

[20]

3.3 DITAELO

Dintlha tše di swanetšego go hlokomelwa ge go ngwalwa ditaelo:

- Thala lenaneo la gago la go ithuta.
- Itlhamele dihlophana tša go bala.
- Kgobokanya maphephe a mengwaga ye e fetilego a ditlhahlobo.
- Ngwala dinoutse tša go nolofatša dintlha.
- Botšišanang dipotšišo ka sehlopha.
- Theeletša/Lebelela mananeo a tša thuto thelebišeneng le diradiong.
- E ba le nako ye e lekanego ya go ikhutša.

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 20
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO LEKOLA TAODIŠO [40]

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephephe la 3, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0–40 e arotšwe ka magato a MAHLANO a ditlhalošo.
- Mo go diteng le peakanyo le magato a tlhalošo a mabedi a godimo (bokgoni bja go ikgetha le bokgoni bja maemo) le lengwe le le lengwe le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le ditlhalošo.

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 40]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo) -Tatelano ya dikgopolo ge go dirwa peakanyo. -Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano.	Legato la godimo	22–24 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolo tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	18 -Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolo di kgahliša kudu ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botsebotse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	12–16 -Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolo di tlemagane ebile di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše kaone go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	7–11 -Tlemagano ya dikgopolo ga se ya maleba. -Dikgopolo ga di tšwelele gabotse ebile ga di bontšhe boithamelolo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolo di tšwelela gannyane.	0–6 -Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolo di hlakahlakane ebile ga di nepiše. -Dikgopolo ga di nepiše hlogo ebile di a ipoelletša. -Ga go tatelano le tlemagano ya dikgopolo.
MEPUTSO YE 24	Legato la fase	19–21 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo eupša e hloka boleng bja sererwa sa maemo a godimo. -Dikgopolo tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolo go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.	17 -Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolo di a kgahliša ebile di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolo ke tše botse go akaretšwa matseno, mmele le mafetšo.			

RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO TŠA SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 40]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE -Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano. -Kgetho ya mantšu -Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto. MEPUTSO YE 12		10–12 -Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla. -Ga go na le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari.	8–9 -Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse.	6–7 -Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa ga kaalo.	4–5 -Tirišo ya polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se e kaalo.	0–3 -Polelo ga e kwešišagale. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.
SEBOPEGO -Ponagalo tša sererwa. -Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko. MEPUTSO YE 4		4 -Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolo ke ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo.	3 -Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolo. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe.	2 -Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala.	1 -E na le dintlha tša nnete -Mafoko le ditemana di na le diphošo. -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi.	0 -Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.

KAROLO YA B LE YA C: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE KOPANA LE TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO TŠA SEPEDI LELEMETLALALETŠO LA BOBEDI [MEPUTSO YE 20]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO (Go araba dipotšišo le dikgopolo) -Tatelano le peakanyo ya dikgopolo. -Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantšho le dikamano. MEPUTSO YE 12	10–12 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. -Dikgopolo ke tše bohlale tša go tšwa mahlalagading. -Tsebo ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke ya maemo a godimo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba sa go sepelelana le setšweletšwa.	8–9 -Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ke tse botse. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošwana di se kae.	6–7 -Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolo le dikamano e a kgotsofatša. -Tlhalošo ya ditaba e a kgotsofatša ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphošo tše dintšinyana.	4–5 -Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolo ga se ye kaalo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. -Ga se a šomiša melao ya sebopego ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlha tše bohlokwa.	0–3 -Karabo ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolo. -Dintlha tše nnyane di thekga sererwa. -Ga se a diriša melao ye bohlokwa ya sebopego.
POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE -Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Tirišo ya polelo le melawana. -Kgetho ya mantšu. -Maswao le mopeleto. MEPUTSO YE 8	7–8 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e hlamegile gabotse. -Ga go na le ge e ka ba phošo e tee.	5–6 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Polelo ga e na diphošo tša popopolelo ebile e hlamegile gabotse. -Tlotlontšu ke ye ntši. -Gantši ga go diphošo.	4 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Diphošo tša popopolelo ga se tše ntši. -Tlotlontšu ke yeo e lekanetšego. -Diphošwana tšeo di lego gona ga di fetoše molaetša.	3 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane gabotse le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetšego ebile e tletše ka diphošo. -Tlotlontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelela eupša o arošitšwe.	0–2 -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelane le morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano. -Sengwalo se tletše ka diphošo ebile se hlakahlakane. -Tlotlontšu yeo e lego gona ga e sepelelane le morero le ga nnyane. -Molaetša ga o tšwelele le ga nnyane.